

A woman with brown hair in a braid, wearing a white high-collared dress, is shown in profile, looking out over a vast, hazy landscape. The background is a soft, painterly mix of green and yellow tones. In the foreground, there are blurred green stems and a single blue flower.

GERDA VAN
WAGENINGEN

Hoever Sofie

Roman

Gerda van Wageningen

Hoeve Sofie

Uitgeverij Zomer & Keuning

ISBN 978 94 0190 366 0
ISBN e-book 978 94 0190 367 7
ISBN Grote Letter 978 94 0190 368 4
NUR 344

© 2015 Uitgeverij Zomer & Keuning, Utrecht

Omslagontwerp t4Design, Liesbeth Thomas

www.romanserie.nl
www.gerdavanwageningen.nl

Alle rechten voorbehouden

I

Geen tranen.

Verwoed beet Nele op haar lip. Dat deed pijn, maar nee, ze wilde koste wat het kost voorkomen dat ze nu begon te huilen. Verdrietig was ze immers niet? Nu ja, een beetje misschien. Zo'n jong leven, zo totaal onverwacht voorbij, maar verder...

Nele Los wist dat iedereen op dit moment naar haar keek. Ze voelde de hand van haar dochtertje Sofie die van haar zoeken. Even wierp ze een blik opzij en ze knikte het tienjarige meisje toe. Daarna boog ze haar hoofd weer, en luisterde ze met nog net niet helemaal gesloten ogen naar het gebed van de dominee, het Onze Vader, uitgesproken nu ze allemaal aan de rand van het graf van haar man Ger stonden.

Het leek wel een eeuwigheid te duren eer het 'Amen' klonk. Maar daarna rechtte ze haar rug. Fier en ogenschijnlijk aangeslagen keek ze toe hoe de kist met daarin het lichaam van haar overleden man in het graf zakte.

Het was druk op het kerkhof, maar het was dan ook een vreselijk en tragisch ongeluk geweest, waarbij Ger Los vijf dagen geleden volkomen onverwacht uit het leven was weggerukt. Gelukkig was Nele er zelf niet bij geweest, anders had haar schoonmoeder ongetwijfeld durven beweren dat ze er nog de hand in gehad zou hebben ook! Haar schoonmoeder was bepaald niet blij geweest toen Ger destijds te kennen had gegeven, ondanks zijn moeders tegenstand, toch met Nele te willen trouwen. En zijzelf? Ach, als ze het over kon doen, zou ze er nooit in toegestemd hebben. Maar een mens kon niets overdoen in het leven. Nooit.

Op de een of andere manier was het haar gelukt om met rechte rug en opgeheven hoofd terug te lopen naar de grote boerderij, waarop ze nu als weduwe was achtergebleven met haar tienjarige dochter Sofie en haar pas achtjarige zoon Bart. Eenmaal binnen ging ze zitten in de mooie kamer waar ze alleen op hoogtij-

dagen zaten of, zoals nu, als er groot verdriet was. Haar schoonmoeder zag heel erg bleek en haar mond was niet meer dan een strakke streep. Even voelde Nele, ondanks alles, toch medelijden met haar. Het was natuurlijk verschrikkelijk om je enige kind te verliezen, en dan nog wel totaal onverwacht en op zo'n afschuwelijke manier. Haar schoonvader mompelde wat onverstannaars voor zich heen, zoals hij de laatste drie jaar nog maar zelden iets zinnigs wist uit te brengen. Hij was kinds geworden, zoals dat werd genoemd.

Sinds hun zoon met Nele was getrouwd, woonden haar schoonouders aan de rand van het dorp 's-Gravendeel, een kleine kilometer bij hoeve Sofie vandaan. Die boerderij had ooit de naam van de grootmoeder van vader Los gekregen, de vrouw naar wie Neles dochtertje Sofie was vernoemd. Nele had beslist niet gewild dat haar dochter Alie zou heten, naar haar schoonmoeder met wie ze vanaf dag één altijd een uiterst moeilijke verstandhouding had gehad.

Nele had al meteen na de bruiloft vast moeten stellen dat het feit dat er nu een nieuwe boerin was gekomen op hoeve Sofie, voor haar schoonmoeder blijkbaar niet betekende dat ze zich, zoals gebruikelijk was, terug zou trekken, zelfs niet al woonde ze nu niet langer op de boerderij. Ze kwam vanaf de eerste dag alle dagen bij haar zoon en schoondochter over de vloer. In het begin zogenaamd om haar schoondochter wegwijs te maken, maar het was erop neergekomen dat ze niet anders deed dan commentaar leveren op de jonge vrouw. Nele kon in haar ogen niets goeds doen en ze vond haar verre van goed genoeg voor haar enige zoon en oogappel. De afstand was niet ver genoeg geweest om te verhinderen dat ze zich met alle details van het doen en laten van Nele wilde bemoeien.

Ger had de mening van zijn moeder altijd hoog aangeslagen, en dat er nooit meer kinderen gekomen waren dan Sofie en Bart was haar een doorn in het oog geweest. Nele had er best begrip voor dat zijn ouders daar groot verdriet om hadden gehad. Maar

ze hadden er uiteindelijk wel in berust, want volgens moeder Los was het blijkbaar Gods wil geweest en daar had een mens in haar ogen niets tegen in te brengen. Maar haar houding naar Nele toe had er zeker toe bijgedragen dat Ger zijn jonge vrouw al kort na het huwelijk nogal neerbuigend was gaan behandelen, in navolging van zijn moeder die in zijn ogen nu eenmaal nooit iets verkeerd had kunnen doen. In de eerste plaats werd ze niet snel genoeg zwanger, werd Nele verweten. Toen was de eerstgeborene niet eens de felbegeerde stamhouder en de opvolger voor de grote vlasboerderij onder de rook van 's-Gravendeel. Daarna vond zijn moeder dat ze Nele maar beter kon helpen met het huishouden, omdat deze zo vaak moe was geweest in die tijd en in haar ogen toch altijd tekortschoot. Sofie was in haar eerste jaar een huilbaby geweest, mede omdat Nele niet al te veel borstvoeding bleek te hebben, en ook dat werd haar als een grote tekortkoming aangerekend.

Ze schrok op uit haar gepeins. Met een dankbare knik nam ze een kop dampende koffie aan van tante Lijsbeth, de veel lievere en jongere zus van haar schoonmoeder. Wat had ze vaak gedacht dat het heerlijk moest zijn om tante Lijsbeth als schoonmoeder te hebben in plaats van haar zuster Alie.

‘Dank u,’ mompelde ze en tante Lijsbeth knikte vriendelijk naar haar. Haar ogen stonden medelijdend.

‘Je bent dapper, Nele, daar kunnen we allemaal bewondering voor hebben.’

Nele bloosde een beetje. Tante moest eens weten, dacht ze onzeker, dat ze eerder opgelucht dan verdrietig was en dat ze zich niet kon voorstellen dat ze haar man zou gaan missen. Nee, dat verborg ze zorgvuldig! Daar schaamde ze zich voor. Ze was geschokt door wat er zo plotseling was gebeurd, dat wel. Ze was onzeker over haar toekomst, want Bart was nog erg jong. Haar schoonvader was niet meer tot iets in staat en hoeve Sofie was een middelgrote boerderij. Ze waren er allemaal van afhankelijk. Ze was bang dat haar schoonmoeder nu alle touwtjes in handen

zou gaan nemen, zodat zijzelf in feite niets meer dan een soort veredelde meid zou worden. Dat wilde ze niet laten gebeuren, maar hoe kon ze dat voorkomen?

Nele keek om zich heen. Haar schoonmoeder staarde zwijgend naar haar handen, waarin de Bijbel rustte. Zou ze er troost uit kunnen putten, vroeg Nele zich af. Op dat moment voelde ze toch een zeker medelijden met de oudere vrouw, die net de enige persoon had moeten begraven van wie ze werkelijk leek te houden.

De andere mensen in de mooie kamer van hoeve Sofie babbelden bijna genoeglijk met elkaar, zoals dat zo vaak gebeurde na een begrafenis. Nele zuchtte diep. Ze moesten eens weten, dacht ze toen, dat Ger en zij nog geen uur voor dat afschuwelijke ongeval een verschrikkelijke ruzie hadden gehad, waarin hij zo erg op haar had gescholden dat ze bijna huilend was weggerend. Weg van hem, weg van de boerderij waar ze zo ongelukkig was geworden. Weg van zijn moeder ook, die nooit een kwaad woord over haar zoon had willen horen, zelfs niet als het voor iedereen duidelijk was dat hij Nele weer eens had geslagen. Ze had haar verdriet op dergelijke momenten bijna niet meer kunnen verdragen. Geslagen had hij haar ook bij die laatste ruzie. Dat gebeurde natuurlijk wel vaker, maar Ger was slim genoeg geweest om dat altijd te doen op een moment dat hij dacht dat niemand het zag. Hij beweerde dan later dat Nele van de trap was gevallen of weer eens tegen een deur was gelopen, en hij beweerde dan ook graag dat hij nooit had moeten trouwen met een vrouw die zo onhandig was en die zo weinig kon. Dan schudde zijn moeder maar weer eens ontevreden haar hoofd over haar onhandige en in haar ogen altijd tekortschietende schoondochter Nele. Ze had haar zoon herhaaldelijk gewaarschuwd voor hij met Nele trouwde, liet ze graag weten. En zie, had ze gelijk gekregen of niet?

Nele staarde naar de gevouwen handen in haar eigen schoot. Hoe vaak had ze niet gebeden of God haar wilde verlossen van het leven hier op de boerderij van de familie Los? Had Hij nu haar gebed verhoord? Moest ze dat denken? Ze voelde zich schul-

dig, onzeker, bang, maar ze was te trots om daar ook maar iets van te laten merken, en zeker niet aan de vrouw die Ger altijd tegen haar had opgestookt. Anders kon ze het niet zien. Haar schoonmoeder was een kwelgeest gebleken en Ger had alles wat zijn moeder zei, zonder meer geloofd.

Ze zuchtte nog maar eens. De tranen prikten opnieuw in haar ogen, niet omdat ze verdriet had om Ger, maar meer omdat ze zo bang en onzeker was over wat er nu zou moeten gebeuren.

Tante Lijsbeth, zo heel anders dan haar zuster, knikte haar bemoedigend toe.

‘Wat ben je dapper, Nele,’ glimlachte de vrouw liefdevol naar haar. ‘Het moet vreselijk zijn om op deze manier je man te verliezen.’

Tante Lijsbeth was, voor zover Nele wist, gelukkig getrouwd met oom Schilleman Reedijk. Ach, wat tante Lijsbeth zei, was maar al te waar. Maar het was voor Nele vreselijk op een heel andere manier dan deze lieve vrouw dacht, meende Nele aangeslagen. Ze slikte en de brok in haar keel leek iets minder te worden. Ze moest sterk zijn, ze moest haar schoonmoeder geen kans geven om vanaf nu haar leven helemaal te gaan beheersen!

Ineens voelde de jonge weduwe een nieuwe kracht door zich heen stromen. Ze moest niet langer aangeslagen zijn! Ze moest hiertegen vechten! Ze moest haar angst voor wat de toekomst nu zou mogen brengen, overwinnen!

‘Nu,’ snibde moeder Los bijna direct tegen haar zuster, ‘voor mij is het anders veel erger dan voor haar. Wie moet nu de boerderij gaan besturen? Zo’n dom wicht als zij is, kan natuurlijk niets. Ze zal er wel een puinhoop van maken, maar dat laat ik niet gebeuren! Daar kunnen jullie allemaal zeker van zijn! Onze mooie boerderij, al generaties lang in het bezit van onze familie, verdient het om goed bestuurd te worden tot jonge Bart oud genoeg is om zijn vader op te kunnen volgen. Dat zal toch al snel een jaartje of tien gaan duren, dat weten we allemaal. Het zal daarom nog het beste zijn als vader en ik zo snel mogelijk hier komen

wonen, zodat ik net als vroeger de touwtjes weer in handen kan nemen!’

Hier schrok Nele erg van, want haar schoonmoeder zou ertoe in staat zijn om haar zonder meer aan de kant te schuiven en haar kleinzoon Bart tegen Nele op te zetten, zoals ze dat met haar eigen zoon ook had gedaan. Ze zou, zodra ze daar de kans toe kreeg, Nele op een zijspoor zetten, of haar leven nog erger tot een hel maken dan tot nog toe het geval was geweest.

‘Jij bent ook maar aangetrouwd, Alie,’ glimlachte tante Lijsbeth echter mild. ‘Net als Nele. En wat jij ook zegt, ik vind Nele een flinke vrouw, en ze is bovendien de moeder van Bart. Inderdaad, de jongen is de nieuwe boer van hoeve Sofie, al is het arme schaap pas acht jaar oud en duurt het inderdaad nog een jaartje of tien eer hij daadwerkelijk de boer zal zijn. Het is vreselijk dat Ger die lelijke val heeft gemaakt en dat de dokter niets meer voor hem kon doen, maar geloof me, niemand kan hierover ook maar iets worden verweten! Er zijn genoeg mensen die beweren dat Ger altijd snel overmoedig was, en helemaal ongelijk hebben ze niet gehad als ze dat zeiden.’

‘Wil je soms beweren dat het ongeluk enkel en alleen zijn eigen schuld was?’ stooft haar zuster onmiddellijk op.

‘Toe! We weten allemaal dat je er ontzettend veel verdriet van hebt, dat de schok van het ongeval nog niet helemaal tot je is doorgedrongen, maar inderdaad, er was niemand in de buurt, alleen Bart heeft het vanuit de verte zien gebeuren.’

De jongen knikte bang. ‘Vader wilde van de ladder op het dak stappen, maar hij gleed uit en de ladder schoot ook nog eens onder hem weg. Hij viel naar beneden en zijn hoofd raakte de rand van de waterput. Het bloed spoot alle kanten op. Gelukkig kwam oom Schilleman net langs om zijn nieuwe fiets te laten zien.’

Zo was het gebeurd, had Nele begrepen. Ze sloeg troostend haar arm om de jongen heen. ‘Niemand kon er iets aan doen. Toe, neem een krentenbol. Die vind je immers altijd lekker?’

Haar ogen vingen onverwacht die van haar schoonmoeder en

wat ze daarin las, bracht opnieuw de angst in haar omhoog. Wat zou de toekomst moeten brengen?

Nele staarde omhoog toen ze die avond uitgeput in de donkere bedstee lag. Ook al was ze verschrikkelijk moe geworden van deze zware dag, nu ze eindelijk in bed lag, kon ze eenvoudigweg niet meer slapen. Ze probeerde troost te putten uit de bemoedigende woorden van oom Schilleman bij het afscheid, toen hij en tante Lijsbeth als laatsten wilden vertrekken. Vader en moeder Los waren al eerder door paardenknecht Adrie met de sjees teruggebracht naar het dorp.

‘Ik help je wel, Nele, in de komende jaren,’ had oom Schilleman gezegd. ‘Je kunt altijd om raad en advies bij mij terecht. Maar luister, ik ken iemand die je voor een paar jaar zou kunnen inhuren als bedrijfsleider. En ik beloof je dit: ik zal er persoonlijk op toezien dat Bart in de komende jaren alles leert wat hij als boer moet weten en wat hij anders van zijn vader zou hebben geleerd. Vlas is vanzelfsprekend het belangrijkste gewas voor ons dorp. Veel mensen leven ervan. En hoeve Sofie is een flinke vlasboerderij. Wees maar niet bang, met de juiste hulp komt alles goed terecht. Vertrouw maar op God, en ook een beetje op mij.’ Hij had er bemoedigend bij geknikt. Oom was een vroom man, maar niet van het soort dat alles beter dacht te weten dan iemand anders, en hij las ook niet graag anderen de les als het ging om God en gebod.

Op God vertrouwen en een beetje op oom en haar broers, dat moest ze dan maar proberen, maalde het door haar hoofd, net als de woorden van een mooi lied dat ze vaak had horen zingen: ‘Wie maar de goede God laat zorgen en op Hem hoopt in ’t bangst gevaar, is bij Hem veilig en geborgen.’ Ja, gezongen kwamen die woorden gemakkelijk, maar er daadwerkelijk naar leven? Dat zou beslist heel wat moeilijker zijn.

Met een zucht stond ze op om in de keuken op een petroleumstel wat melk op te warmen. Warme melk met honing, dat hielp

meestal wel als ze niet kon slapen, dat had ze vroeger al van haar moeder geleerd.

Ze zuchtte nog maar eens. Haar beide ouders leefden niet meer. Haar vader was toen hij tweeënzestig jaar was overleden aan de beruchte stoflongen, waar zo veel vlassers door werden geplaagd. Een jaar later had haar moeder tuberculose gekregen. Ondanks het vaak buiten liggen in de zomer, in het zonlicht en uit de wind, was ze niet beter geworden. Ze had nog meegemaakt dat Sofie geboren werd, op 7 januari 1900, in de net nieuw begonnen eeuw. Maar de daaropvolgende winter had ze de ongelijke strijd op moeten geven.

Nele had twee broers. Ben, de oudste, was haar vader opgevolgd op de boerderij in Maasdam waar ze was geboren en opgegroeid. Corné, de jongste, die acht jaar ouder was dan Nele, werkte bij zijn broer als paardenknecht, maar er waren soms spanningen tussen die twee. Ook zij waren vlasboeren.

In dit deel van het land was vlas een product dat enorm belangrijk was. Zo dicht bij de kust was het klimaat er uitstekend voor geschikt. Er waren vlasboeren die het gewas zelf op een deel van hun grond verbouwden en verwerkten, zoals ook op hoeve Sofie gebeurde. Maar er waren ook vlassers die grond pachtten van boeren, niet alleen hier in de buurt maar zelfs tot in Groningen en Friesland toe, en dat lieten inzaaien. Ze zorgden daarna zelf voor het gewas, de oogst en de verwerking ervan, en hadden daarvoor personeel in dienst dat rondtrok langs de boerderijen waar grond was gepacht.

Corné was getrouwd met de dochter van een keuterboer, en misschien een te graag geziene gast in de plaatselijke cafés. Corné was stug en gesloten en vond dat zijn zus het aan zichzelf te danken had dat ze ongelukkig was geworden in haar huwelijk. Ze was er toch zelf mee akkoord gegaan? Misschien was ze wel geïmponeerd door de enige zoon en erfgenaam van de mooie hoeve Sofie, terwijl hun eigen boerderij veel kleiner was dan die van Ger Los. Haar vader was er zelfs mee verguld geweest toen Ger te kennen

had gegeven met zijn jongste kind en dochter te willen trouwen. Alleen had hij wat bezorgd gekeken toen de bezittingen met elkaar vergeleken moesten worden, zoals nu eenmaal gebruikelijk was. Lag daar misschien de basis voor het ongenoegen van moeder Los, die er terecht van overtuigd was geweest dat haar oogappel een veel betere partij had kunnen doen?

Maar dat was het verleden. De bruiloft van Ger en Nele was destijds groots gevierd, dat wel. Er moest, had ze pas later begrepen, indruk gemaakt worden op de dorpelingen. Die dag was ze ondanks alles toch wel gelukkig geweest, bedacht ze plotseling met verbazing, terwijl ze honing door de inmiddels warm geworden melk roerde. Toen ging ze er immers van uit dat haar een mooie toekomst wachtte aan de zijde van haar man, op wie ze meende zelfs een beetje verliefd te zijn geworden. Maar ach, liefde moest wel een soort prettige verblindheid zijn, een soort roes, waarin alleen het goede in de ander werd gezien, tot de harde waarheid de roes weer verjoeg en de nuchtere werkelijkheid maar al te duidelijk werd en er niets meer aan het feit te veranderen viel.

Bij haar was dat al snel gebeurd. Eigenlijk al meteen door de ruwe gebeurtenis in haar huwelijksnacht, haar geschoktheid over de pijn en de ruwe benadering van haar man, en als gevolg daar weer van zijn boosheid om haar tranen toen hij haar pijn had gedaan.

De melk was lekker. Ze nipte eraan en ging naast het nog zwak nagloeiende fornuis zitten. Het was nu begin maart. Binnenkort moest het land worden geëgd, vlas worden gezaaid, aardappelen worden gepoot, en het graan moest worden gezaaid. Enkele van hun koeien moesten kalven. En Ger was er niet meer. Haar schoonmoeder zou ongetwijfeld haar uiterste best doen Nele terzijde te schuiven en haar wil aan iedereen op te leggen, en haar leven zou ondraaglijk worden als dat gebeurde, vreesde Nele bedrukt.

Maar toen dacht ze ineens weer aan de bemoedigende woorden van oom Schilleman. Zij was de moeder van Bart! En haar zoon was de erfgenaam en opvolger, de volgende boer van hoeve Sofie.

Als ze sterk was, hóéfde ze zich immers niet opzij te laten schuiven door een andere vrouw, hoe overheersend die ook was! Ze kon inderdaad het best, zoals de oom van Ger had voorgesteld, kijken of de man die hij op het oog had een geschikte bedrijfsleider zou zijn, van wie de mannen die het land bewerkten orders zouden aannemen. Een man die gezag over hen had, maar die toch uitvoerde wat zijn werkgeefster wilde dat er zou gebeuren. En die werkgeefster, dat was zij! Zij was immers niet alleen de vrouw geweest van Ger, maar ook de moeder van de jonge Bart! Als ze er de kracht voor kon vinden, zou ze zich niet door moeder Los opzij hoeven laten drukken. Dat kon!

Nele rechtte haar rug en voor het eerst in die ontzettend lang durende en afschuwelijke dag, voelde ze zich weer een beetje ontspannen. Het zou allemaal niet zonder slag of stoot gaan, dat besefte ze heel goed. Maar als ze sterk bleef, dan kon het zeker. Niet klagen, maar dragen, en bidden om kracht, dat was het levensmotto van haar moeder geweest. Dat zou ook haar motto moeten worden. Vanaf vandaag!

Ze moest sterk zijn. Ze moest niet eens zozeer voor zichzelf opkomen, maar meer nog voor de belangen van haar beide kinderen. Bart moest in de toekomst een goede boer worden, niet zo'n harde als Ger was geweest, die weinig gevoel had voor het leven van zijn hardwerkende en meestal slecht betaalde personeel. En Sofie moest later een voorbeeld aan haar, Nele, kunnen nemen en leren dat vrouwen zich niet door hun mannen hoefden te laten vernederen met woorden, zich niet hoefden te laten slaan. En zich ook niet hoefden te laten koeioneren door schoonmoeders! Zo! Daar ging ze voor vechten, te beginnen vanaf morgen. Nee, te beginnen vanaf nu! Zelfs al zou ze vannacht geen oog meer dichtdoen! Sterk zou ze zijn. Ze zou niet langer worden geslagen als ze iets deed wat in de ogen van haar ontevreden man niet goed genoeg was. Ze hoefde zich niet langer te laten bevelen door een strenge schoonmoeder, bang als ze was om er de klappen van op te moeten vangen, soms letterlijk, als ze ertegen in verzet kwam.

Zij was immers de boerin van hoeve Sofie! Niet haar schoonmoeder, en zelfs niet tante Lijsbeth. Morgen zou ze ferm het personeel toespreken en daarna de paardenknecht om oom Schilleman sturen. En ze zou moeder Los zonder omhaal duidelijk maken dat ze vanzelfsprekend welkom bleef op de boerderij waar ze zelf jarenlang de scepter had gezwaaid, maar dat ze daar niet langer de dienst uit zou maken!

Ze trilde, de volgende morgen in de grote woonkeuken tijdens de eerste schaft. Adrie, de paardenknecht, had ze juist opdracht gegeven meteen na de schaft bij oom Schilleman langs te gaan.

‘Binnenkort komt er een bedrijfsleider,’ vertelde Nele de meiden en knechten die bijna eerbiedig naar haar luisterden. ‘Ik heb niet de illusie zelf over voldoende kennis te beschikken om precies te weten wat er moet gebeuren op het land van de boerderij, maar met behulp van Schilleman Reedijk en een goede bedrijfsleider voor de komende jaren zal het zeer zeker lukken om de boerderij over te dragen aan mijn zoon Bart als hij daar oud genoeg voor is geworden. Hij is immers de wettige opvolger van mijn overleden man.’

Midden in die zin was de deur opengegaan en stapte moeder Los binnen, met de bekende dunne streep die haar mond was en haar bruine ogen, precies die van Ger, die afkeurend en neerbui-gend keken.

‘Niets ervan,’ klonk het op scherpe toon. ‘Dat zal niet gebeuren! Ik ben voortaan net als vroeger de boerin. Ik ga jullie zeggen wat er voortaan moet gebeuren. En ik trek zo snel mogelijk met mijn man in het zomerhuis, om toezicht te komen houden op de boerderij. Want heus, Nele, jij bent nu eenmaal tot niets in staat en je bent voortaan voor niemand van enig nut.’

Even was Nele totaal overdonderd, maar toch, had ze iets anders kunnen verwachten?

Dan dacht ze in een flits aan het vreselijke leven dat ze zou krijgen als dit inderdaad ging gebeuren, en meteen rechtte ze haar rug en vond ze ergens, waar dan ook, de moed om haar schoonmoeder recht in de ogen te kijken.

Ze haalde diep adem, voor ze waardig zei: ‘De schaft is zo ongeveer voorbij. Adrie, wil je doen wat ik je net gevraagd heb? Moeder, dit gesprek kunnen we maar beter in de mooie kamer voeren. Dan kunnen Mina en Keetje gewoon hun werk doen. Gaan jullie maar weer aan de slag.’

Het personeel stond op en verliet zwijgend de keuken, al zeiden hun blikken meer dan voldoende, besepte Nele. Ze hoopte maar dat Mina, de dienstbode, daadwerkelijk aan het werk ging en niet de brutaliteit zou hebben om haar oor tegen de deur te luisteren te leggen! Keetje moest de koeienstal uit gaan mesten.

Even later knikte ze naar haar schoonmoeder, vastberaden om zich niet zomaar gewonnen te geven. Eenmaal in de mooie kamer deed ze zorgvuldig de deur achter hen dicht.

‘Gaat u zitten, moeder Los, dan schenk ik eerst koffie voor u in. U heeft uiteindelijk al een eind gelopen.’

Dat deed ze voornamelijk om tijd te winnen, besepte ze, in de hoop dat oom Schilleman er zo snel mogelijk zou zijn, en ook om even de tijd te hebben weer wat rustiger te worden.

Maar meteen knalde er achter haar rug een stortvloed aan woorden los, en die werden zeker niet vriendelijk of warm uitgesproken.

‘Wie denk je eigenlijk wel dat je bent?’ begon de andere vrouw, en toen Nele zich omdraaide om haar aan te kijken, zag ze in de ogen van haar schoonmoeder een blik van woede en minachting, zoals ze die zo vaak in de ogen van haar man had gezien als hij weer eens ontevreden was over het een of ander en dat dan

op haar verhaalde.

‘De dochter van een kleine boer! Jij denkt zeker dat je een grote boerderij als hoeve Sofie naar behoren kunt besturen? Laat me niet lachen! Je bent immers geen knip voor de neus waard.’ De lach die op die woorden volgde was schamper. ‘Weet je dan niet meer hoeveel bezwaren mijn zoon al snel na dat domme huwelijk tegen je kreeg? O, het is verschrikkelijk dat God hem zo onverwacht tot Zich heeft geroepen, maar ik kan nu niet anders dan mijn eigen leven in Zijn dienst stellen, en ervoor gaan zorgen dat hoeve Sofie niet wordt verkwanseld door onbehoorlijk bestuur van een meisje zoals jij!’

‘Ik ben zo terug, moeder,’ wist Nele uit te brengen, vastbesloten niets van haar verbijstering over de frontale aanval te laten blijken. Ze stond bij het fornuis en vulde een kom met koffie. De tranen die ze door die harde woorden tegen wil en dank in haar ogen kreeg, kon moeder Los vanuit de mooie kamer gelukkig niet zien. Met de punt van haar schort veegde ze haar tranen weg, en zomaar ineens werd ze op dat moment weer kalm. Zo kalm zelfs, dat het haar verraste. Ze deed een haastig schietgebedje. ‘Geef me de kracht om dit te weerstaan,’ bad ze, terwijl ze zich omkeerde en terugliep naar de kamer waar de andere vrouw haar opnieuw vol minachting aankeek.

Nele vatte moed. ‘Oom Schilleman heeft er al met mij over gesproken dat hij en ik een bedrijfsleider in dienst gaan nemen, om zodoende het werk van Ger voorlopig in zijn geest voort te kunnen zetten. Heeft hij dat niet aan u verteld?’ Ze deed alsof ze daar verbaasd over was, omdat oom dat wel met haar had besproken en niet met zijn schoonzuster. ‘Dat is jammer, moeder, maar bij dezen is dat meteen rechtgezet. Hij kent iemand die daarvoor heel geschikt is, zegt oom. Met die man gaan we dus verder praten. Deze oplossing is slechts nodig tot Bart oud genoeg is geworden en genoeg heeft geleerd zowel van oom als van die aan te nemen bedrijfsleider om het werk van zijn vader voort te zetten. Dat is immers wat verwacht mag worden van zijn zoon en

opvolger. Ik blijf vanzelfsprekend hier wonen zolang als dat nodig is, om het huishouden te doen zoals ik dat in de twaalf jaren van mijn huwelijk ook altijd heb gedaan. Ik blijf alles in goede banen leiden en voor mijn kinderen zorgen, zoals Ger zonder enige twijfel van mij zou hebben verwacht.’ Dat laatste betwijfelde ze diep vanbinnen, maar ze hoopte maar dat ze die woorden uitsprak zonder die twijfel in haar stem te laten doorklinken.

De oudere vrouw moest volkomen overdonderd zijn door de onverwachte tegenstand van haar gehate schoondochter, want even had ze geen weerwoord.

‘Moeder Los, met alle respect,’ ging Nele dan ook snel verder, ‘u bent al jaren geleden op een leeftijd gekomen waarop de mensen die zich dat kunnen permitteren, een stapje terug doen en meer rust gaan nemen. Bovendien vraagt de zorg van vader inmiddels ook veel aandacht. Het zou werkelijk te veel van u gevraagd zijn als u op uw gevorderde leeftijd hier ook nog eens alle verantwoordelijkheden zou moeten dragen. Ik ben het volledig met oom Schilleman eens dat dit bovendien in het geheel niet nodig is. Daarnaast, het zomerhuis is veel te bouwvallig voor vader met zijn slechte gezondheid. Dat kunt u hem toch niet aandoen? Ook Ger vond dat een paar jaar geleden al, maar hij is er niet meer toe gekomen het oude zomerhuis op te knappen. Dus daar uw intrek in nemen is op korte termijn evenmin een optie. Terugkomen op de boerderij levert door dit alles te veel bezwaren op en nogmaals, het is in het geheel niet nodig. Binnenkort ga ik samen met oom Schilleman – die Ger hoog had zitten, zoals u weet – een gesprek aan met de man die hij op het oog heeft om tijdelijk en voor de komende jaren de vervanger van Ger te worden.’ Ze stond er zelf van te kijken waar ze de moed vandaan haalde om dit alles op een hopelijk overtuigende manier te zeggen. Ze keek haar schoonmoeder recht aan. ‘Dus u kunt rustig blijven genieten van een betrekkelijk rustige oude dag, al begrijpen we allemaal dat het soms onberekenbare gedrag van vader u de nodige zorgen geeft, en dat u er soms uw handen vol aan heeft

om hem naar behoren te verzorgen.’

Twee seconden lang staaarde de oudere vrouw haar schoondochter met een blik vol haat aan. Ze moest zich totaal overvallen voelen, begreep Nele in die stilte.

‘Heus, moeder, het is helemaal niet nodig dat u op uw oude dag weer zo hard moet gaan werken,’ vervolgde ze toen met een onmiskenbaar tikje venijn in haar stem, en haar eigen stem klonk veel zelfverzekerder, hoopte ze, dan ze zich vanbinnen voelde.

‘Wat denk je wel!’ barstte de ander toen fel los.

Nele beet op haar lip. Opnieuw sprongen er tranen in haar ogen en de ander moest die zien, maar de venijnige stem ratelde gewoon door. Jaren van frustratie over het huwelijk dat haar oogappel tegen haar wil had gesloten, kwamen nu naar buiten, zo veel begreep Nele er wel van. Maar ze hield onder al die sneren en hatelijkheden toch haar rug recht en haar kin fier omhoog.

Toen de ander eindelijk naar adem leek te moeten happen, ging Nele kalm en naar ze hoopte waardig verder: ‘De boerin van hoeve Sofie, dat ben ik. Dat ben ik omdat uw zoon ervoor gekozen heeft om mij als zijn echtgenote aan zich te binden. Het was zijn eigen keus.’

‘Waar hij dan al snel heel veel spijt van had.’

Ingegeven door de hatelijke woorden van zijn moeder, dacht Nele, want dat had ze al heel snel begrepen, en destijds was ze er machteloos tegen geweest. Kort na het huwelijk was Ger veranderd van een liefdevolle man in een man die te veel dronk, en die klappen uitdeelde als hij ergens ongenoegen over had, en dat was vaak het geval. Toch had ze hem twee kinderen geschonken, waaronder de felbegeerde stamhouder, al bleef daarna tot ongenoegen van haar man en haar schoonmoeder een volgende zwangerschap uit.

Nele haalde nogmaals diep adem en ging staan. Ondertussen bleef ze de ander recht aankijken. ‘Ik ben de moeder van de volgende boer van hoeve Sofie en ik ben daarom ook verantwoordelijk voor het feit dat hij over een paar jaar mee gaat helpen en

alles gaat leren wat hij nodig heeft om later een waardig opvolger van zijn vader te worden. Sommige dingen kunnen u en ik hem niet leren. Mannendingen. Oom Schilleman zal er daarom voor zorgen dat Bart alles leert wat hij weten moet om later een goede opvolger te worden voor zijn vader.'

'Dat had je maar gedroomd!' ging de oudere vrouw met een lage stem verder. 'De dochter van een klein boertje uit Maasdam! Je bent in mijn ogen niet veel meer dan een eigenwijze snotneus! Toen mijn zoon er tot ons grote verdriet op stond om met jou in het huwelijk te treden, in plaats van met de veel geschiktere Aleid Visser, verwant aan een van de grootste vlasboeren uit het dorp, was ik diep geschokt, dat is waar. Maar nee, hij wilde niet luisteren naar de wijze raad van zijn ouders. Hij moest en zou jou krijgen. En heb je hem gelukkig gemaakt? Welnee, natuurlijk niet, precies zoals ik al verwacht had. Je bakte er niets van!'

De deur ging open en oom en tante kwamen binnen, tot enorme opluchting van Nele.

Haar schoonmoeder, geschrokken van de onverwachte toehoorders, bond onmiddellijk haar toon in, al klonk die nog steeds vol minachting.

'Nele schijnt te denken dat ze het hier in haar eentje wel kan redden,' vervolgde ze met een bedrieglijk kalme stem. 'Zeg jij haar eens, Schilleman, dat ze zich schromelijk vergist, en dat ze alles veel beter aan mij over kan laten. Toe, zwager, alsjeblijft, sta daar niet zo dom te kijken!'

Oom ging zwijgend zitten en keek daarna vragend van de jonge vrouw naar de oudere. Tante Lijsbeth zweeg ook en ging eveneens zitten. Er was een loodzware stilte in de deftige kamer van de boerderij gevallen. Nele voelde haar moed wegzakken en keek onzeker van oom naar tante en van haar weer naar haar schoonmoeder, die inmiddels van pure agitatie een hoogrode kleur op haar wangen had gekregen.

'Adrie is door Nele gestuurd om mij te halen en dat lijkt me niets te vroeg,' verzuchtte oom Schilleman. Hij keek weer onder-

zoekend van de oudere vrouw naar de jongere, haalde eens diep adem en zocht duidelijk naar de juiste woorden om dit gevoelige moment in goede banen te leiden, voor zover dit tenminste mogelijk was.

‘Gisteren hebben we helaas mijn neef moeten begraven, jouw zoon, Alie, en jouw man, Nele. Het was een zware gang voor ons allemaal en Ger zal gemist worden. Door ons, door zijn kinderen die nu zonder vader op moeten groeien, en ook door hoeve Sofie, die eigenlijk niet zonder hem kan. Echter, van Hogerhand is blijkbaar de beslissing genomen dat zijn tijd op deze aarde voorbij was, en daar kunnen wij als mensen niets aan veranderen. Ons gezamenlijk belang is vanaf vandaag dat er in de komende jaren zo goed mogelijk voor de boerderij wordt gezorgd en dat Bart, met steun van ons allemaal en in een goede sfeer zonder afgunst, haat of nijd, kan opgroeien en zich kan bekwamen om later de boerderij te kunnen overnemen. De kinderen moeten zo gelukkig mogelijk op kunnen groeien, zijn we het daar allemaal over eens?’

Nele was de eerste die nadrukkelijk knikte. ‘Ja oom, dat zeker.’

Ook moeder Los knikte, zij het heel wat aarzelender. ‘Ik maak me veel zorgen om de kinderen, Schilleman. Sofie moet uiteindelijk later ook een goede partij kunnen doen, en dat zal niet gebeuren als de boerderij wordt verwaarloosd en...’

‘Toe Alie,’ liet tante Lijsbeth zich eindelijk horen. ‘Jij gaat er blijkbaar zonder meer van uit dat Nele er niet toe in staat zal zijn de kinderen op te laten groeien tot twee volwassen mensen op wie wij als familie trots kunnen zijn. Maar ik denk dat jij je daarin behoorlijk vergist.’

‘Ger... Nu ja, hij had er bittere spijt van met haar te zijn getrouwd, laten we daar op dit moment maar liever geen doekjes om winden.’

‘Ger hield te veel van een borreltje op z’n tijd, net als zijn vader vroeger, Alie. Laten we dat dan ook liever niet verhullen. Dat heeft zijn mening over mensen geen goed gedaan. Hij ver-

loor aan de andere kant door zijn soms losse handjes het respect van veel mensen, dat weet je best.’

‘Over de doden niets dan goeds, Lijsbeth. Dat zijn alleen maar gemene praatjes, de wereld in geholpen door...’

‘Alie!’ Nu was de stem van oom Schilleman scherp en boos tegelijk. De oudere man oogde ineens ontzettend vermoeid.

‘Wat nu, Alie? Zitten we hier niet om gewoon de feiten te benoemen?’

‘Natuurlijk, maar niet om over en weer beschuldigingen of lelijke woorden te uiten,’ schoot tante Lijsbeth haar man weer te hulp, die er duidelijk moeite mee had om hier de vrede te bewaren met zijn schoonzuster op oorlogspad.

‘Voordat u kwam, stelde moeder Los voor om met vader terug te komen naar de boerderij en om samen hun intrek te nemen in het vervallen zomerhuis. Ze denkt inderdaad dat ik niet in staat ben om alles hier in goede banen te leiden en dat ze dat zelf veel beter kan,’ liet Nele zich horen.

‘Juist. Wel, we kunnen natuurlijk nuchter de feiten bekijken. Je bent een uitstekende huisvrouw, Nele. Een goede boerin, dat is waar, maar boer zijn, dat is iets heel anders. Met alle respect naar jullie allebei toe, Alie is geen boer en jij bent dat evenmin. Toevallig kwam ik een tijdje geleden Gijsbert van Damme tegen. Jullie hebben toch weleens van hem gehoord? Hij is een aantal jaren geleden naar de stad vertrokken en nu toch weer teruggekomen. Hij miste de ruimte en de rust van het platteland, vertelde hij me, en het boerenleven. Werken op het kantoor van een grote havenbaas was toch niet wat hij zich ervan had voorgesteld, vertelde hij. Maar ja, jullie kennen de situatie, hij heeft drie oudere broers. Op de boerderij van die familie was destijds en is nu nog steeds geen werk voor hem. Hij werkte al sinds afgelopen zomer voor een zwager van me, maar is daar niet langer nodig.’

Nele wist dat de boerderij van de familie Van Damme een van de grootste vlasboerderijen in de regio was. Ze groef in haar

geheugen. ‘Ik herinner me hem wel. Kwam hij niet uit Mookhoek?’

‘Zijn oudste broer zit nu op de ouderlijke stee bij Mookhoek. Zoals gezegd, het was destijds een gezin met alleen maar jongens. Dus moesten de jongere broers ergens anders werk gaan zoeken. Gijsbert heeft, voor hij destijds vertrok, zelfs een paar jaar op de hbs in Oud-Beijerland gezeten omdat hij goed kon leren. Hij is een paar jaar later na zijn huwelijk naar de stad vertrokken. Hij hoefde daar niet te sjouwen zoals de meeste mannen die in de haven werken, maar wist een goede kantoorbaan te bemachtigen. Zijn ouders leefden toen nog en waren daar erg trots op. Maar ja, het bloed kruipt kennelijk waar het niet gaan kan. Hij is en blijft toch een boerenzoon. Nu wil het toeval dat jullie verlegen zitten om een kerel met kennis van zaken. Dus ik dacht zo, Gijsbert van Damme zou een goede bedrijfsleider kunnen worden voor hoeve Sofie. Dat zou een zorg minder betekenen voor ons allemaal.’

‘Ik kan...’

‘Luister nu even, Alie, niet zo snel! Jij hebt blijkbaar in de afgelopen moeilijke en emotionele dagen al in je eentje beslissingen zitten nemen, maar de vraag is natuurlijk wel of dat verstandig was, gezien de schok die we allemaal hebben gekregen en die we elk op onze eigen manier en met behulp van Boven nog moeten zien te verwerken. Dus laten we zonder verwijten welke kant dan ook op, de feiten nu eens nuchter op een rijtje zetten. We beginnen met jou, Nele. Hoe heb jij je in de afgelopen dagen de toekomst voorgesteld?’

Zelfs oom en tante kon ze niets vertellen van het gevoel van opluchting dat de plotselinge dood van haar man ontegenzeggelijk had gegeven en dat voor Nele alles overheerste. Over de toekomst had ze eerlijk gezegd nog niet goed nagedacht, maar ze begreep dat dit niet langer kon worden uitgesteld. Het gevoel van trots dat ze had gevoeld door niets van die opluchting te laten merken, al op het moment dat ze aan de rand van het graf stond,

stond haarscherp in haar geheugen gegrift.

Het huwelijk was moeilijk geweest. Ger had haar diep teleurgesteld en zij hem ongetwijfeld ook. Een huwelijk was echter voor altijd, niemand kon daar iets aan veranderen. Ze had haar verdriet dus zo veel mogelijk verborgen en zich gericht op haar twee kinderen, van wie ze zielsveel hield. Hoe de kinderen zich later hun vader zouden herinneren, daar kon ze nog niets over zeggen, maar zij was eigenlijk vooral opgelucht om niet nog tientallen jaren lang zo neerbuigend en gewelddadig door haar man behandeld te hoeven worden. Altijd was hij ontevreden geweest over haar vele tekortkomingen, hij was altijd boos op haar, maakte altijd laatdunkende opmerkingen dat ze niets kon en niets waard was, gaf haar klappen zo nu en dan, en als hij te diep in het glaasje had gekeken – wat minstens wekelijks wel één of twee keer het geval was geweest – dan kon ze helemaal geen goed doen in zijn ogen. Ze was gaan denken dat hij vooral onder invloed van zijn moeder zo geworden was. De haat die de oudere vrouw haar toedroeg, was altijd voelbaar geweest en nog geen uur geleden duidelijker dan ooit aan de oppervlakte gekomen. Ondanks dat ze dat wel wist, hadden de woorden die moeder Los daarnet had gesproken, Nele diep gekwetst. Ze voelde opnieuw tranen naar haar ogen dringen en wist niet of ze dat wel helemaal verborgen kon houden voor de lieve en vooral opmerkelijke tante Lijsbeth.

‘Ik weet alleen dat ik mijn kinderen een goede opvoeding wil geven. Met moeder ben ik het helemaal eens als het erom gaat dat Bart sturing nodig heeft om later een goede opvolger van zijn vader te kunnen worden. Sofie is een lief en wat dromerig meisje. Ze kan goed leren. Ik zou wel willen dat ze straks als ze twaalf is, niet meteen thuis hoeft te komen om mee te helpen op de boerderij, maar dat ze dan nog iets meer kan leren. Misschien zou ze naar de naaischool kunnen gaan?’

‘Wat heeft ze daar nu aan, als ze later boerin wordt?’ beet moeder Los haar toe met de bekende neerbuigende klank in haar stem,

alsof ze vond dat haar schoondochter niet in staat was ook maar één zinnig woord te uiten.

‘Goed dan,’ suste oom meteen weer. ‘Jullie zijn het er dus over eens dat de kinderen voorbereid moeten worden op een goede toekomst. Voor Bart ligt die zonder meer op de boerderij. Voor Sofie zal het ervan afhangen of en met wie ze trouwt, eer we acht of tien jaar verder zijn, en dat ze daarop zo goed mogelijk voorbereid moet zijn. Nele?’

‘Ja oom, dat spreekt vanzelf.’

‘Alie?’

‘Natuurlijk, maar...’

Oom viel zijn schoonzuster meteen in de rede. ‘De vraag waarover we het dus met elkaar eens moeten worden, is: hoe gaat dat gebeuren? Nele is een goede moeder. Alie is hun grootmoeder en heeft daarbij ook een inbreng in hun opvoeding. Maar ik denk niet dat ze die opvoeding van Nele hoeft over te nemen omdat die dat niet goed zou kunnen. Lijsbeth?’

‘Daar ben ik het helemaal mee eens, man.’

‘Mooi zo. Nele, het is jouw belangrijkste taak om daarvoor te zorgen.’

‘Natuurlijk, oom. Daar hoeven we verder geen woorden aan vuil te maken.’

‘Alie?’

Zijn schoonzuster schokschouderde wat onwillig, maar ze kon niet veel anders doen dan knikken.

‘Goed dan. Het belangrijkste punt blijft nu dus: wie gaat het werk van Ger overnemen? Zie jij jezelf met je duimen achter een paar bretels achter de vlasplukkers aan lopen, Alie?’ Oom produceerde een glimlachje alsof hij lachen moest om zijn eigen opmerking over bretels. Bretels en broeken waren immers uitsluitend mannendingen!

‘Iemand moet het doen, en ik heb veel ervaring,’ sputterde moeder Los tegen. ‘Wie doet het anders?’

‘Een bedrijfsleider, dat is echt de beste oplossing.’

‘Dat kost alleen maar onnodig veel geld.’

‘Een goede bedrijfsleider verdient zichzelf terug, moet je maar denken. Uiteindelijk moet jij ook nog voor de oude Bart zorgen, en laten we daar eerlijk over zijn, zijn kindsheid wordt steeds erger. Hij loopt de deur uit zonder dat hij kan onthouden wat hij wilde gaan doen. Hij stookt het fornuis op tot het ding gloeit en brandt zich er vervolgens aan, omdat hij dat niet meer weet. ’s Nachts vergeet hij de po te gebruiken en heeft hij al enkele malen in de hoek van de kamer staan plassen. Alie, hoe wilde je daarnaast ook nog voor de boerderij gaan zorgen? Dat zou geen mens allemaal voor elkaar kunnen krijgen!’

‘Als wij in het zomerhuis komen wonen, kan Nele best op vader letten, en dan kan ik de arbeiders achter hun vodden zitten.’

‘Had je dat zo gedacht?’

‘Het leek me verreweg het beste. Nele kan nu eenmaal niet veel, daar was Ger maar al te duidelijk in.’

‘Het werd hem dan ook doorlopend door jou ingegeven, Alie,’ kwam de zachte stem van tante Lijsbeth ertussen. ‘Maar ik ben het met Schilleman eens. De zorg voor het vele werk dat Ger deed zou voor jou, als ontegenzeggelijk ouder wordende vrouw, binnen de kortste keren te zwaar worden. Laten we niet vergeten dat je al aardig naar de zestig gaat lopen. Over tien jaar ben je bijna zeventig. Wie zegt dat je dan nog leeft? Of we het nu willen weten of niet, maar wij zijn oud. Schilleman en ik, en jij helemaal, Alie, want jij bent maar liefst acht jaar ouder dan ikzelf ben, en ik zou er niet aan moeten denken nog jarenlang zulke lange dagen te moeten werken en zo veel zorgen en verantwoordelijkheden op mijn schouders te voelen rusten. Laat Schilleman voorlopig maar eens met die Van Damme gaan praten, voor we verdere beslissingen nemen. Voor hetzelfde geld blijkt die kerel helemaal niet geschikt, of heeft hij er zelf geen zin in. Uiteindelijk heeft hij de laatste jaren met zijn achterste in een stoel gezeten.’

‘Het is maart. Binnenkort moet het vlas gezaaid worden. Iemand moet de werklui aansturen. Dat doe ik voorlopig, met behulp van en in overleg met jullie allebei,’ suste Schilleman onmiddellijk de spanning die door de woorden van zijn vrouw weer opborrelde. Hij stond op. ‘Dus zijn we het er voorlopig over eens? We beslissen gedrieën over het werk, in onderling overleg en onder mijn leiding, tot we een geschikte bedrijfsleider hebben gevonden en aangesteld om het werk van Ger de komende jaren over te nemen. Vind je dat goed, Nele?’

Ze knikte nadrukkelijk. ‘Ja oom. Bart kan daadwerkelijk een goed voorbeeld aan u nemen.’

‘Dank je. Hij is mijn neef en daarmee toch een beetje de zoon van Lijsbeth en mij, die we helaas zelf nooit hebben mogen krijgen. Alie?’

De oudere vrouw schokschouderde. ‘Ik schijn niets meer in te brengen te hebben.’

‘Integendeel,’ hield haar zwager vol. ‘We beslissen met elkaar, zodat jij niet in je eentje een veel te zware taak op je hoeft te nemen, en je kunt rouwen om het verlies van je zoon en enige kind, en zo goed als maar kan voor oude Bart zorgen. Dat is een mooie taak, Alie.’

‘Het zal wel.’ Moeder Los stond op en beende met een strak gezicht de mooie kamer uit. Schilleman en Lijsbeth keken elkaar met een zucht aan.

‘Het zal niet gemakkelijk worden,’ mompelde Nele zachtjes.

‘Nee kindje, er zullen vaker botsingen komen, maar laat je daardoor niet beïnvloeden. Denk niet dat alle mensen je in de steek hebben gelaten. Je ouders leven niet meer, je broers wonen verder weg en hebben het druk met de ouderlijke boerderij en hun eigen gezinnen. We hebben heus wel beseft dat je het lang niet altijd even gemakkelijk hebt gehad in je huwelijk met Ger. Maar vergeet niet dat er maar één daadwerkelijke oplossing is nu we in deze situatie terechtgekomen zijn: we moeten de handen ineenslaan en op God vertrouwen. Dan kunnen we over een paar

jaar de boerderij aan je zoon overdragen en mogen we hopen dat Sofie een goed huwelijk zal doen. Ik kom morgen terug en Alie eveneens. Dan gaan we, zoals beloofd, met elkaar beslissen hoe we dat binnenkort met het zaaien van het vlas gaan doen.’

Kan Nele de hoeve veilig stellen voor haar kinderen?

Als Nele Los plotseling weduwe wordt, is ze diep in haar hart niet verdrietig. Haar huwelijk is zwaar geweest. Nu richt ze zich op haar twee kinderen en zet ze alles op alles om hoeve Sofie voort te zetten tot haar zoon oud genoeg is om het van haar over te nemen. Maar daarbij rekent ze buiten haar schoonmoeder, die de mooie jonge Nele het liefst zo snel mogelijk van het erf ziet verdwijnen.

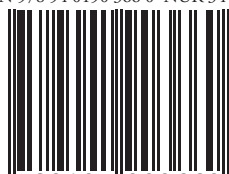
Gerda van Wageningen is Nederlands populairste auteur van familie- en streekromans en schreef inmiddels meer dan honderd romans.

Hoeve Sofie is het eerste deel van een trilogie over de vlasteelt in de Hoeksche Waard.

Over deze trilogie zegt de schrijfster: *'Ik laat de personages uit eerdere boeken graag terugkomen: hoe gaat het nu met ze?'*

Z&K

ISBN 978 94 0190 366 0 NUR 344

9 789401 903660

www.romanserie.nl